

РЕЦЕНЗИЈА РУКОПИСА

Проф. др Снежане Божић: **МЕТОДИЧКИ ОКВИРИ КЊИЖЕВНОСТИ I,
ИЗАБРАНЕ СТУДИЈЕ**

Филозофски факултет у Нишу

Рукопис ауторке проф. др Снежане Божић, *Методички оквири књижевности I, изабране студије* намењен је, пре свега, образовању студената србистике, као и свим наставницима и професорима српског језика и књижевности који су заинтересовани за даље стручно усавршавање у области књижевности и методике наставе.

Ова књига се састоји из увода, десет поглавља, регистра појмова, регистра имена, библиографске белешке и белешке о ауторки. У сваком поглављу материја је изложена прегледно и јасно. Богат и прегледан *Регистар појмова* из области методике наставе књижевности додатно обогаћује ову књигу, као и *Регистар имена* аутора поменутих у парентезама. Свако поглавље прати списак коришћене литературе, што олакшава брже сналажење у тексту и омогућује прегледан увид у радове аутора на које се колегиница Божић позива. Обим овог рукописа је 150 страница. Пропратне белешке представљају прецизан увид у начин настајања поглавља ове књиге, те она представља резултат вредних ауторкиних бављења методиком наставе књижевности и учествовања на бројним домаћим и међународним научним скуповима и конференцијама.

Богат садржај књиге проф. др Снежане Божић нуди увиде и доноси нова решења у више области бављења књижевношћу у настави. У *Уводу* ауторка наводи да је у књизи *Методички оквири књижевности I* „издвојено десет методичких огледа који, писани на различите теме представљају одраз јасно (дводеценијским искуством) установљеног схватања смисла и значаја бављења методиком наставе књижевности, као и рефлексију нашег односа према књижевности самој”. Потом додаје да се „у већини текстова у књизи инсистира на методичким приступима путем којих ће наставник помоћи ученицима да схвате, препознају или макар наслуте вредности и значај књижевности у сопственом животу”.

Поглавље *Емпатијско-етички модел читања у настави књижевности* настало је као резултат истраживања ове теме, о чему је ауторка најпре говорила на V научном скупу *Књижевност за децу у науци и настави*, одржаном на Факултету педагошких наука у Јагодини априла 2017. године, а потом је рад развила, допунила и објавила у

часопису „Књижевна историја” 2020. године. Бавећи се овим моделом читања у књижевности, говорећи о процесу читања, колегиница Божић искорачује из оквира утврђених, општих места савремене методике наставе књижевности и своју пажњу усредсређује на увиде значајних светских аутора попут Сузан Кин, Марте Нусбаум, као и на проучавања Мартина Л. Хофмана, о емпатичком и аналитичком читању. Описује наративне технике које могу да допринесу сложенијој идентификацији читалаца с ликом. Ауторка овде истиче значај етичких аспеката књижевних утицаја на развој личности читалаца (па сами тим и ученика). Посебно наводи: „Ако имамо у виду колико је тзв. виших типова читања у настави већ дефинисано и описано у методичкој литератури, може се учинити да модел емпатијско-етичког читања нема капацитета да понуди много тога новог. Ми бисмо га, међутим, одредили као својеврсну *наткатегорију* – као читање које укључује особености доживљајног, стваралачког, интерпретативног и истраживачког читања (у различитим комбинацијама), али чија примена подразумева јасно наглашен исход, резултате који се желе постићи у сфери афективног и етичког развоја личности ученика. Тежиште у његовој примени требало би да буде управо на потенцијалу који имају у развијању свести ученика-читалаца о моралним вредностима и значају просоцијалног понашања”. Значајну вредност овог поглавља имају *методичке импликације*, конкретни примери који се у школској пракси могу реализовати према програмима наставе и учења за предмет Српски језик и књижевност, у старијим разредима основне школе.

Друго поглавље, *Естетско и етичко као васпитне вредности у настави књижевности* иницирано је излагањем о васпитној улози наставе књижевности које је ауторка одржала у Регионалном центру за професионални развој запослених у образовању наставника у Нишу, 2017. године. У овом поглављу ауторка разматра однос између образовања и васпитања у настави и уводи појам *ангажованог наставника*, оног који пред собом „има наставним програмом утврђене опште и специфичне наставне циљеве (образовне, васпитне и практичне) и пројектоване исходе наставе” и који према нужности професије увек делује са одређеном намером. Истицањем естетског и моралног васпитања, указује се на значај обликовања личности према одређеном вредносном систему и одговарајућем моралном идеалу. У овом делу књиге наглашава се значај имагинације читалаца, а примери методичког вођења ученика при интерпретацији одабраних књижевних дела призивају емпатијско-етички модел читања.

Питање канона српске књижевности, присутно у научним разматрањима деведесетих година прошлог века, а потом наново актуелизовано на Другој интеркатедарској србистичкој конференцији одржаној у Тршићу јуна 2021. и публиковано у конференцијском зборнику *Канон српске књижевности*, у трећем поглављу књиге Снежане Божић представља се кроз разматрање односа књижевног канона и дела популарне културе у настави. Ауторка закључује да побољшање садржаја наставних програма, тј. нових програма наставе и учења, посебно у средњој школи добија нову „аналитичку, критичку и прагматичку димензију”, док се у основној школи као један од важних циљева појављује стицање и неговање читалачких навика ученика и јачање њиховог интересовања за књижевност.

Четврто поглавље ове књиге доноси актуелну тему савремене методике наставе – интермедијални приступ. Под насловом: *Више од читања: интермедијални приступи у настави књижевности за децу и младе*, ауторка разматра појам писца за децу као методичара, наглашавајући да стваралачка усмереност таквог писца „подразумева његову јасну намеру да напише дело које ће, на овај или онај начин, задовољити рецепцијске критеријуме и претпостављене потребе изабране публике”. Снежана Божић објашњава и појам такозваног „проширеног читања”, условљеног мултимедијалном свакодневицом, те тако долази и до феномена интермедијалности. Међусобни утицај различитих медија показује се, у овом делу књиге, примером интермедијалног романа Иване Нешић, *Мисија: Музеј*, као методичке творевине, а потом се наводе и бројни други примери интермедијалне повезаности књижевних дела која се у школи обрађују.

Поглавље *Обрада мотива смрти у настави књижевности* у први план истиче дозирање пласирања „тешких тема” у настави књижевности. Дечје поимање смрти је развојног карактера, те ауторка, уз помоћ обављене анкете, истиче да наставници ученичка размишљања о смрти (настала на основу стечених искустава деце) виде као важан „методичко-обликотворни фактор” који битно усмерава ток разговора на часу о књижевном делу такве тематике. Притом наглашава важност усавршавања вештине комуникације и јачање способности емпатије са особама које пате. Уз навођење читавог низа одабраних текстова из школског програма, у којима се смрт издваја као мотив или тема, нуде се и конкретни примери методичког вођења ученика кроз наставну интерпретацију.

Поглавље *Проза Игора Коларова у методичком кључу: емпатијско-етички аспекти рецепције* подстакнуто је припремом за учешће на Округлом столу „Књижевно дело Игора Коларова”, одржаном у оквиру 34. Међународног фестивала хумора за децу у Библиотеци „Димитрије Туцовић” у Лазаревцу, септембра 2022. Колегиница Божић и у овом тексту разматра позицију и улогу читалаца, наглашавајући следеће у вези с поетиком Игора Коларова: „Интерактивност, неопходна сарадња имплицитног аутора, наратора и читаоца као услов за остваривање пуног потенцијала текста у чину рецепције лако се повезује с лудичким карактером ове прозе, који управо подразумева спремност (реципијента) на маштање, слободу, разиграност, отвореност за специфичан хумор, што, као свако учешће у игри, производи веселост, раздраганост, ведрину (или бар оптимизам)”.

Даља ауторкина интересовања крећу се ка стваралаштву Милована Данојлића. У поглављу под насловом *Како „школовати душу”: ’Балада о сиромаштву’ Милована Данојлића*, „испитивање феномена душе уметничким средствима остварује се захваљујући процесу успостављања наративног идентитета, у оном смислу у коме о овој категорији говори Пол Рикер, разматрајући питања односа личног и наративног идентитета”. Бавећи се „траумом одрастања”, ауторка истиче да се „у корену настанка романа, конципираног кроз унутрашњи паралелизам који причу пласира на два нивоа свести (Дечак – Одрасли) налази управо психолошка мотивација”. У закључном делу овог поглавља Снежана Божић подвлачи потребу за представљањем ширих оквира методологије коју за *школовање душе* нуди књижевност.

Осмо поглавље, *Стваралачка мултидисциплинарност Мирослава Антића у наставном контексту*, обухвата разуђен и разнородан опус овог великог песника и писца. Кроз разматрање прозне Антићеве лирике, с освртом на песникову биографију и сагледавање Мике Антића као песника-сликара, ауторка наглашава да се „извор уметности крије у потреби и способности уметника да, служећи се изабраним средствима (реч, линија, боја, звук...) изрази јединственост појединачног (сопственог) људског искуства, уграђујући у њега универзално важеће и препознатљиве вредности”. Ова анализа употпуњена је и практично примењивим примерима првог и другог блока о Антићевом стваралаштву.

Веома занимљиво и инспиративно девето поглавље рукописа књиге Снежане Божић, *Путовање као литерарна и наставна инспирација: методички приступ текстовима о путовању Виде Огњеновић и Исидоре Секулић у основној школи*, пружа

нам и осврт на промене садржаја програма наставе и учења у последње две деценије. Бављење одабраним одломцима из дела две српске књижевнице прате и предлози активности усмерених ка развијању језичке културе ученика. Неминовно уочавање значаја корелативног приступа обради дела која се тематски везују за путовања (физичка или духовна) појачава ученичко интересовање за овакав тип литерарног текста, што ауторка суверено доказује.

Тема завичаја, као завршно поглавље ове књиге, односи се на текст *Принцип завичајности у настави књижевности: ка нацрту завичајне читанке нишког краја*. „Могућност продубљивања завичајних знања у савременом образовном контексту, методички гледано, углавном подразумева корелацијско-интеграцијски приступ, јер су [...] она превише комплексна да би се њима бавио само наставник једног предмета; рад на завичајним темама захтева примену савремених облика активне наставе – у највећој мери пројектног метода”. Предлажући конкретне примере текстова који би могли „ући” у корице ове завичајне читанке, ауторка нуди и постојеће ресурсе, као текстове општепрегледне и корисне за прикупљање информација у процесу осмишљавања уџбеничког пројекта о коме је реч.

Књига проф. др Снежане Божић *Методички оквири књижевности I, изабране студије* у потпуности одговара циљевима и реализацији програма предмета Методика наставе књижевности, те се може користити и као предметни уџбеник. Писана академским стилем, ова књига прати достигнућа различитих области: комуникације и културе изражавања, дејче књижевности и медијске културе, а највише методике наставе српског језика и књижевности.

Књига Снежане Божић конципирана је тако да прати достигнућа науке о књижевности и методике наставе књижевности. Посебну вредност ове књиге чини јасно излагање материје о веома сложеним темама, уз коришћење бројних примера из праксе. Њена логична структурираност показује да су делови поглавља заокружени и повезани редоследом који омогућује постепено усвајање и прихватање насловне теме - *Методички оквири књижевности I, изабране студије*. Уз све друге, већ истакнуте вредности, важно је напоменути да у рецензираном уџбенику, који је писан академским, неутралним стилем излагања, нема дисквалификације и омаловажавања одређених друштвених група, раса, пола или нација.

Због свега наведеног, књизи проф. др Снежане Божић *Методички оквири књижевности I, изабране студије* дајем позитивну рецензију и предлажем да се

ова књига што пре одштампа и учини доступом бројним генерацијама студената књижевности и методике наставе српског језика и књижевности у земљи и иностранству, као и многим практичарима у струци.

Рецензент:

Проф. др Зона Мркаљ,

Универзитет у Београду, Филолошки факултет

У Београду, 17. маја 2025. год.